

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Postzegels als miniatures van de Duitse en Nederlandse (sport)ziel

Dietz, A.J.

Citation

Dietz, A. J. (2006). Postzegels als miniatures van de Duitse en Nederlandse (sport)ziel. *Spaarnepost*, (392 & 393), 12-14. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/15505>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License:

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/15505>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

POSTZEGELS ALS MINIATUREN VAN DE DUITSE EN NEDERLANDSE (SPORT)ZIEL door Ton Dietz ¹⁾

De sporthype van de afgelopen zomer is weer voorbij, vooral rondom het wereldkampioenschap voetbal. Dat die hype dit keer erg intensief was bleek ook uit het uitgiftebeleid van postzegels. In Nederland werden maar liefst 21 verschillende voetballers vereeuwigd en TPG had bovendien de primeur dat iedereen zijn of haar favoriete speler kon toevoegen aan de serie: allemaal in het overheersende oranje van die weken. Duitsland begon al in 2003 met een jaarlijkse postzegelserie over de huidige wereldkampioenschappen. En gaandeweg werden ook die zegels een manifestatie van nationale trots, met een zee van Duitse vlaggen als meest recente toevoeging.

Postzegels kunnen worden gezien als miniaturen van de nationale ziel en postadministraties als bespelers van die ziel. Elders heb ik dit voor het totale postzegelbeleid van Nederland en Duitsland aangetoond ²⁾. In deze bijdrage wil ik stilstaan bij de sport en voetbal. Als het waar is dat we aan postzegels kunnen aflezen wat de culturele eigenaardigheden zijn van een natie en dat ze ook iets zeggen over de tijdgeest dan zou de betekenis van voetbal en van sport in het algemeen ook duidelijk moeten worden uit de postzegelgeschiedenis van een land. Nederland en Duitsland zijn mooie proefkonijnen om die stelling te toetsen.

Sport en voetbal op postzegels: Nederland

Nederland gaf tot nu toe ongeveer 2600 verschillende postzegels uit. Daarvan waren er 83 aan sport gewijd: drie procent van het totaal. Voetbal is in Nederland veruit de populairste sport als het om de postzegelbeelden gaat met maar liefst 31 zegels; meer dan eenderde. Schaatsen komt op de tweede plaats (zes), gevolgd door hardlopen (vijf) en hockey en roeien (elk vier).

De eerste postzegelserie met sportbeelden werd in 1928 uitgegeven, het jaar van de Olympische Spelen in Amsterdam. Daar zat ook al meteen een (anonieme) voetballer bij als derde in een reeks van acht legendarische sportzegels. Voetballiefhebbers moesten tot het wereldkampioenschap van 1974 in Duitsland wachten voordat er opnieuw aandacht kwam voor hun sport. Net als bij de twee volgende keren (1979: 100 jaar voetbalsport en 1989: 100 jaar KNVB) werden heel neutrale beelden gekozen, een voetbal op het gras, een voetbal met een paar benen en een gestileerd jongetje met een voetbal. Pas in 1994 is voor het eerst de oranjegekte zichtbaar met spelers in oranjetenue voor een

oranje mensenzee en verder Amerikaanse symboliek ter gelegenheid van het wereldkampioenschap voetbal in de VS. Bij het Europese voetbalkampioenschap in Engeland in 1996 wordt voor een beeld van het Wembleystadion gekozen en in 1998 is er zomaar tussendoor een voetbalkarikatuur te zien getekend naar de FC Knudde. In 1999 is Oranje weer helemaal terug en wordt het winnen van het Europese kampioenschap in 1988 als een van de tien belangrijkste gebeurtenissen van de 20^e eeuw geportretteerd, met voor het eerst herkenbare voetballers in beeld, Ruud Gullit en Marco van Basten. In 2000 volgt dan een tweetal oranje zegels ter gelegenheid van het Europese kampioenschap in Nederland en België. En nu dus de oranje extravaganza.

De Nederlandse stads- en streekposten

De vele lokale postdiensten die in Nederland na 1969 hebben gefunctioneerd zijn al eerder actief met beelden van herkenbare voetballers. Naast schaken, schaatsen en atletiek is vooral het voetbal ook bij streek- en stadspostdiensten een populair onderwerp op hun postzegels: van de 356 bij mij bekende sportpostzegels van deze lokale postdiensten zijn er maar liefst 120 aan het voetbal gewijd: een derde van alle sportpostzegels. In 1970 viert de Stadspost Apeldoorn dat Feyenoord winnaar van de Europacup is geworden (met foto's van o.a. Rinus Israel en Ove Kindvall) en later ook van de 'Worldcup' (de Europa-Zuid Amerika beker) en het jaar daarop gebeurt datzelfde met Ajax. De Stadspost Wong uit Amsterdam geeft in 1971 ook een serie uit van Ajax, met zegels waarop Johan Cruijff en Piet Keizer staan (en het jaar erop met Ajax als World Cup winnaar). In 1974 geven de stadsposten van Apeldoorn en van Leiden een serie uit ter gelegenheid van het wereldkampioenschap en in 1978 doet Uithuizen dat met een tekening van de lokale held Dick Nanninga. In 1988 viert de Stadspost van Bergen op Zoom het winnen van het EK. In 1992 geeft Stadspost Den Haag zegels uit ter gelegenheid van het EK. In 1994 komt Marc Overmars op een zegel van de Stadspost van Epe voor en geeft de postdienst van Zaanstad zegels uit met de vlaggen van alle deelnemende landen aan het WK, waaronder Nederland. Bij het EK in 2000 pakken de stadspostdiensten van Almere, Den Helder, Purmerend en Zaanstad flink uit met vlaggen van de deelnemers en een aantal stadions, waaronder de Kuip in Rotterdam en de Arena in Amsterdam. Ook de teleurstellingen komen in beeld. Streekpost Pannekoek uit Nieuwleusen geeft na het EK voetbal in 2000 een velletje van tien zegels uit die gedenken dat Nederland 'kampioen strafschoppen missen' is geworden. Stadsposten geven af en toe ook aandacht aan het clubvoetbal in hun eigen plaats (Apeldoorn: Redt het

betaalde voetbal, 1970; Utrecht met de FC Utrecht in hetzelfde jaar en Vianen met aandacht voor hun club in 1971; Epe in 1992 met de promotie naar de hoofdklasse en Staphorst met de promotie naar de 1^e klasse in 2001).

Op sportgebied bieden de lokale postdiensten ook verder uitkomst als het gaat om het voeden van het lokale sentiment: met de elfsteden-tochten in Friesland, de wandelvierdaagse in Nijmegen, de schaak-festijnen in Beverwijk, Delft en Oss, de marathon van Rotterdam en het honkbal in Haarlem. Friese postdiensten dragen de Friese trots vele malen uit op sportgebied. zoals die van Leeuwarden met zogenaamde Friese sporten (reedriden, fierlejeppen, keatsen en silen).

(wordt vervolgd)

¹) Ton Dietz, hoogleraar sociale geografie aan de Universiteit van Amsterdam; a.j.dietz@uva.nl

²) In een artikel voor het vakblad van geografen, Geografie (januari 2006 - Jrg 15 nr 1 - pp. 12-17, zie www.geografie.nl) en in een gewijzigde versie in Filatelie (september 2006), terwijl het blad voor verzamelaars van TPG, Collect, onlangs aandacht besteedde aan 'Nederland-Duitsland op postzegels'.

POSTZEGELS ALS MINIATUREN VAN DE DUITSE EN NEDERLANDSE (SPORT)ZIEL (2) *door Ton Dietz*

Voetbal en sport op Duitse postzegels

Duitsland begint later dan Nederland met sporttaferelen op postzegels, maar ook hier zijn het Olympische (winter en zomer) Spelen die het begin markeren: die van 1936 in Garmisch Partenkirchen en Berlijn. En ook daar zit een voetbalzegel bij. Vergeleken met Nederland geeft Duitsland relatief meer aandacht aan sport, maar relatief veel minder aan voetbal. Van de meer dan 9000 Duitse postzegels zijn er 485 aan sport gewijd (5%), maar slechts 33 daarvan aan voetbal. Die aandacht voor voetbal op Duitse postzegels is vooral iets van de laatste tijd. In het Duitsland van na de eenwording in 1990 zijn 25 van de 78 postzegels (32%) aan deze sport opgedragen en pas heel recent is daarop Duits nationaal sentiment te zien, met vanaf 2003 zegels waarop de Duitse Mannschaft en het Duitse voetbalpubliek staat in de nationale kleuren, met in 2006 een zegel met een vreugdeuitbarsting van Duitse vlaggen ter gelegenheid van het WK. Maar Duitsland heeft wel een periode van vijf jaar gekend waarop de jaarlijkse winnaar van de nationale competitie werd bejubeld: in 1995 en 1996 Borussia Dortmund; in 1997 Bayern München (met een oplage van 100 miljoen zegels...), in 1996 Kaiserslautern en in 1999 opnieuw Bayern München. Jammer voor de latere kampioenen houdt de Duitse Post daarmee op. In plaats daarvan komt in het jaar 2000 een zegel ter herdenking van het honderdjarig bestaan van de Duitse Voetbalbond. Eerdere voetbalpostzegels zijn, zoals dat in het begin bij Nederland ook het geval was, veel neutraler. Dat geldt voor de twee voetbalzegels die tijdens het Duitse Rijk uitgegeven werden, voor de twee die de DDR uitgaaf en voor de vier die de BRD uitgaaf vóór de eenwording (in 1974 ter gelegenheid van het WK in Duitsland, in 1980 zomaar tussendoor en in 1988 bij het EK).

De tijdgeest wordt ook in Duitsland goed weerspiegeld in de aandacht voor de sport op postzegels. In het Duitse Rijk onder Hitler gaat verreweg de meeste aandacht uit naar paardensport: de helft van de 38 sportzegels. De Duitse Democratische Republiek is sportgek, met sport als belangrijk middel voor nationale binding en identiteit. Maar liefst 226 postzegels (7%) hebben daar een sportthema, waarbij vooral wielrennen, zwemmen, skiën, bobsleeën en turnen worden afgebeeld. West Duitsland legt in haar postzegelbeleid iets minder nadruk op sport dan de DDR, hoewel het elkaar weinig ontloopt (6%). De Bondsrepubliek geeft vóór de Duitse eenwording vooral aandacht aan turnen en skiën. Na 1990 ligt in het Verenigde Duitsland de nadruk op voetbal en is de relatieve belangstelling voor sport gestegen tot het voormalige DDR niveau (7%). Sport is big business geworden en voetbal is een van de koplopers van commercieel uitgebate volkscultuur. Maar ook op andere wijze is de tijdgeest zichtbaar: in de jaren 80 komen ineens vrouwelijke sporters prominent in beeld en wordt er voor het eerst ook aandacht besteed aan gehandicaptensport. Ook de politieke sportverwikkelingen zijn zichtbaar. Nadat vrijwel alle na-oorlogse Olympische Spelen zowel op zegels van West als van Oost Duitsland worden gememoreerd komen die in Moskou in 1980 niet voor in de BRD en die in Los Angeles in 1984 niet in de DDR (een geplande serie wordt niet uitgegeven en is bij verzamelaars veel

geld waard). En veel van de DDR aandacht voor de volkssport wielrennen is na de Tweede Wereldoorlog op de eerste plaats gericht op het politieke aspect daarvan, de 'vredeskoersen' tussen Berlijn, Praag en Warschau, zoals ook de postzegels die de Amerikaanse en Britse bezettingsmacht in 1949 uitgaven over het wielrennen als titel hadden "Quer durch Deutschland" en daarmee een boodschap die verder ging dan het wielrennen alleen.

Postzegels zijn inderdaad miniaturen van de nationale ziel, zeker in een tijd van massacommunicatie. Daarbij lopen de culturele, economische en politieke aspecten van die ziel nogal eens door elkaar heen. En zowel in het huidige Duitsland als in Nederland is voetbal een icoon van nationale identiteit geworden, een belangrijk bindmiddel, maar als het even tegenzit ook de voedster van veel ongenoegen. Nu maar afwachten wat de Streekpost Pannekoek uit Nieuwleusen dit keer in petto heeft!

Een overzicht in cijfers

Sport	Ned.	Ned. Stads	Dsld	DRijk	West	W.Bl.	Oost	>'90
Balsport	42	134	67	2	13	10	13	29
- voetbal	31	120	33	2	4	-	2	25
- hockey	4	2	5	-	2	3	-	-
Atletiek	11	50	92	6	20	13	46	7
- hardlopen	5	4	22	2	5	3	10	2
- turnen	-	3	26	2	7	2	12	3
Vecht/Mil sport	4	24	70	23	9	6	24	8
- paardensport	2	5	34	19	3	1	6	5
Wielersport	2	21	43	-	5	2	32	4
- wielrennen	2	7	35	-	4	2	28	1
Watersport	8	16	60	4	14	7	31	4
- zwemmen	1	2	25	2	3	4	16	-
- roeien	4	2	12	2	3	-	5	2
Wintersport	6	29	83	3	15	2	50	13
- schaatsen	6	26	7	1	-	-	5	1
- bobsleeën	-	-	18	1	1	-	14	2
- skieën	-	1	30	1	7	-	15	7
Overige	6	77	19	-	6	4	8	1
- schaken	3	70	12	-	4	4	4	-
Algemeen	4	5	51	-	14	3	22	12
Totaal	83	356	485	38	96	47	226	78

Ned = Nederland (PTT + TPG); Ned.Stads = Ned. stads- en streekpostdiensten;
Dsld = Duitsland totaal; DRijk = Duitse Rijk tot 1945; West = West Duitsland 1945-1990;
W.Bl. = West Berlijn 1945-1990; Oost = Oost Duitsland 1945-1990;
>'90 = Verenigd Duitsland vanaf 1990